KETEBE

ISBN: 978-625-5695-16-1
© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 1550

Historiyografi

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Dizi Editörü
Hande Yıldırım

Yayıma Hazırlayan
Adem Beyaz

Düzelti
Rabia Şenol

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Nilgün Sönmez

1. BASKI

Ekim 2026
İstanbul

Ketebe Yayınları
Sertifika No. 49619
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212 612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Sertifika No: 47939
My Matbaacılık San. ve
Tic. Ltd. Şti. Maltepe Mah.
Yılanlı Ayazma Sk. No: 8/F
Zeytinburnu / İstanbul
Tel: 0212 674 85 28

[loːrən] Übersetzerhaus Looren
Collège de traducteurs Looren
Translation House Looren

katkılarıyla çevrilmiştir.

© **2014 by Northwestern University Press. Published 2014. All rights reserved.**

© Özgün adı *The Practical Past* olan bu kitabın Türkiye hakkı Introtema aracılığıyla Northwestern Uni Press ile anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ye aittir. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Pratik Geçmiş

HAYDEN WHITE

TÜRKÇESİ
NİLÜFER İLKAYA

KETEBE

Hayden White

20. yüzyılın ikinci yarısında tarih yazımı üzerine düşünme biçimini kökten değiştiren Amerikalı tarihçi ve kuramcıdır. Tennessee'nin Martin kasabasında doğdu, Detroit'te büyüdü. Wayne State Üniversitesi'nden sonra Michigan Üniversitesi'nde ortaçağ tarihi alanında doktorasını tamamladı. Rochester Üniversitesi, UCLA ve Wesleyan'da ders verdi. 1978'den itibaren California Üniversitesi Santa Cruz'daki Bilinç Tarihi programında, ardından Stanford'da karşılaştırmalı edebiyat bölümünde çalıştı. 1973'te yayımlanan *Metatarih*, tarih metinlerinin de romanlar gibi olay örgüsü, mecaz ve ideolojik tercihlerle kurulduğunu göstererek tarihçilikteki "dilsel dönemeç"in kurucu metinlerinden biri oldu. *Tropics of Discourse* [Söylemin Mecazları] ve *The Content of the Form* [Biçimin İçeriği] bu düşünceyi derinleştirdi. White, 5 Mart 2018'de Santa Cruz'da öldü.

Nilüfer İlkaya

1991'de Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Tarih Vakfı Yurt Yayınları ve *Toplumsal Tarih* dergisi için Suraiya Faroqhi ve Christine Philliou gibi, özellikle sosyal tarih alanında çalışan Osmanlı araştırmacılarının metinlerini çevirdi. Şiir ve öykü çevirileri de yapan İlkaya'nın James Joyce'tan *Dublinliler ve Dublinliler Üzerine Yazışmalar* çevirisi (Alakarga Yayınları, 2016) Literature Ireland'ın çeviri desteğine uygun görüldü. 2018'de James Joyce'tan *Nora'ya Mektuplar* çevirisi yayımlandı. Aynı yıl, Zürih James Joyce Vakfı ile Übersetzerhaus Looren'in ortaklaşa verdiği çeviri bursunu *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi* çevirisiyle kazandı (Alakarga Yayınları, 2019). Son olarak, Joyce Carol Oates'tan *Gece Miskinleri* ve *Diğer Gerilim Öyküleri* eserini Türkçeye kazandırdı (Alakarga Yayınları, 2025).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9

1. BÖLÜM
Pratik Geçmiş 19

2. BÖLÜM
Hakikat ve Durum
Yahudi Soykırımı Hakkında (Eğer Varsa)
Uygun Biçimde Ne Söylenebilir? 49

3. BÖLÜM
Tarihsel Olay 71

4. BÖLÜM
Bağlamcılık ve Tarihsel Anlama 105

5. BÖLÜM
Tarihsel Söylem ve Edebi Kuram 121

SONSÖZ 151

Sevgili Margaretim'e,
o olmasaydı sanatla dolu bir hayatı
hayal bile edemezdim.

ÖNSÖZ

Bütün hayatım boyunca tarih ve edebiyat arasındaki ilişkiyle ilgilendim. Bu ilişki, tarihin beni ilk büyülediği andan beri ilgimi çekiyor. Birçok tarihçi gibi ben de tarihsel geçmişle ilk kez silahlı şövalyeler, krallar, Haçlı Seferleri ve savaşlarla ilgili hikâyelerde karşılaştım: Robin Hood, Roland ve Kral Arthur hikâyeleri; İskandinav mitleri, Yunan mitleri ve tabii ki Roma tarihi. O günlerde, tarih ile kurmaca arasındaki ayrım, hikayeselliğin heyecanı ve canlandırmanın sihriyle çözülüyordu; bu sihir daha sonra filmlerde yeniden ortaya çıkacak ve bir kez daha "tarih", kahramanlar ve kadın kahramanlar, asalet ve alçaklık, büyücüler ve sihirbazlar, tabii ki aşk ve tutku imgeleriyle sunulacaktı. Kitaplarda, filmlerde (ve tabii ki çizgi romanlarda) anlatılan hikâyeleri gerçeklik sanmıyordum ve şimdi bunun, bilinçli olmasa da örtük biçimde, geçmişle ilgili masalların, bugünü oluşturan gerçeklikle aynı gerçeklik olamayacağını anlamam yüzünden olduğunu düşünüyorum.

Üniversitede tarih okurken, kendi neslinin en büyük öğretmenlerinden biri olan William J. Bossenbrook'un derslerine girdiğim için şanslıydım; bize tarihin öncelikle fikirler, değerler ve hayaller (sadece bedenler ve makinelerden ziyade) çatışmasının bir hikâyesi olduğunu; diyalektik ilişkilerin şeyler

arasında değil yalnızca kavramlar arasında geçerli olduğunu öğretmişti. Dolayısıyla, radikal bir politika, muhafazakâr bir politikayla bir karşıtlık tarzında ilişkilendirilebilir –burada biri kendi olumluluğunu, karşıtının olumsuzluğu saydığı şeyin olumsuzlanması olarak tanımlar; oysa iki şey arasındaki ilişki (diyelim bir kitap ile bir çekiç arasında) böyle yorumlanamaz. Bir çekicin bir kitabın *karşıtı* olduğu düşünülemez; *çelişiği* olduğu ise hiç düşünülemez. Aynı şey, Marx'ın *Kapital*'in girişinde altın fetişizmini tartışırken bol bol yararlandığı eşdeğerlik ilişkisi için de söylenebilir.

Bu, topluluklar ya da toplumlar için de böyledir. Toplumlar kendilerini başka bir topluluk ya da toplumla karşıtlık veya olumsuzlama ilişkisi içinde görebilir, hatta bir "öteki"nin yalnızca bir "ötekisi" hâline gelecek biçimde davranabilirler; oysa gerçekte birbirlerinden yalnızca *farklı*dırlar. Bossenbrook bana, tarihin büyük ölçüde, kendilerini ötekilerine karşıt olarak tanımlayan toplulukların –ulusların, toplumsal grupların, ailelerin vb.– hikâyesi olduğunu öğretti. Gerçekte ise aralarında yalnızca farklılıklar vardır. Bireyselliğe hem farklılıktan hem karşıtlıktan daha fazla değer vermeyi öğretti; aslında, "tarih" olduğu sürece yalnızca bireyler vardır –tekil ya da kolektif, hangisi söz konusuysa. Son olarak da tarihte yalnızca bireyler olduğu sürece, tarihin kendisinin çözülecek bir bulmacadan çok üzerinde düşünülmesi gereken bir gizem olarak kalması gerektiğini öğretti. Maimonides'in Kutsal Yazılar'ı incelemenin uygun yoluna ilişkin anlayışında olduğu gibi: tarih yazımının amacı, dolaşıklığı gidermek yerine onu daha da dolaştırmaktır.

Tüm bunların tarih ile edebiyat arasındaki ilişkiyle ne ilgisi var? Bir kere "tarih" terimi, maddesel bir varlığı olan bir şeye ya da varlık alanına bir *gönderge* değil, bir kavramın gösterenidir. Bu kavramın gösterileni, ister "geçmiş" isterse "zamansal süreç" gibi bir şey olabilir ancak bunlar da şey değil, kavramdır. İkisinin de maddesel varlığı yoktur. Her ikisi de

yalnızca "izler" ya da maddesel varlıklar aracılığıyla bilinir. Bu izler ise kendilerini üreten şeylerin ne olduğunu değil, daha çok "bir şeyin" belli bir yerden geçtiği ya da o yerde bir şey yaptığı olgusunu gösterir. Oradan geçen şeyin ne olduğu ya da o yerde ne yaptığı bir gizem olarak kalacaktır. Çözümü çıkarımla ya da sezgiyle bulunabilir ama doğası varsayımsal kalmak zorundadır; aslında yalnızca bir olasılık olacak ve bu yüzden de bir "kurmaca" olacaktır.

Kurmacayla, bugünde, geçmişte, hatta gelecekte bir zamanda ve yerde "olmuş olabilecek" ya da olabilecek şey hakkında bir inşayı ya da bir varsayımı kastediyorum. Bu konumun savunulması, burada yeri olmayan tarihsel yazım etiği ve estetiği bir yana, ontolojiye ve epistemolojiye uzanmayı gerektirir. Benim kendi konumum, "tarihsel geçmiş" hakkında bilimsel bir bilginin olanaklılık koşullarına dair bildik düşüncelerle ilgilidir. Şöyle ki geçmiş olaylar, süreçler, kurumlar, kişiler ve şeyler artık bugünün ya da hâlâ yaşayan varlıkların durumundaki gibi ne algılanabilir ne de doğrudan bilinebilir. Dolayısıyla, tarihsel hakikatin tekabül kuramı, yanlış yerleştirilmiş somutluk yanılgısı yüzünden başarısız olur. İkinci olarak, her ne kadar modern profesyonel tarihçiler kendilerini geçmiş hakkında, geçmişin gerçekliğine dair belgelerin, anıtların ve diğer izlerin incelenmesinden çıkarılabilecek iddialarla sınırlasalar da tarih mesleğinin onayladığı bu tür kanıt incelemesi o kadar *ad hoc*, salt sağduyusal ve bölük pörçüktür ki mecazi türden (ve bu yüzden kurmaca üreten) hatırı sayılır bir yamalama olmadan tutarlılık kriterini bile karşılayamaz. Şeyler (kavramlar değil) arasındaki ilişkilerin mantıksal olarak tutarlı olduğu; *dolayısıyla* sözüm ona böyle ilişkilenmiş şeylerin ve aralarındaki ilişkilerin gerçekliğini yansıttığı fikri –tüm bunlar– modernitede itibar göremeyecek kadar metafizik biçimde idealisttir.

Benimkisi görecelici bir konumdur. Bunun epeyce farkındayım. Ancak geçmişe ya da daha özel olarak tarihsel geçmişe dair bilgimizin –bırakın anlamını– doğruluğunun, o bilgiyi üretenlerin

kültürel varsayımlarına göre ve onu değerlendirmek isteyenlerin kültürel varsayımları ışığında değerlendirilmekten başka nasıl değerlendirilir, işte onu göremiyorum. Bu, evrensel görecelilik lehine bir sav değildir; çünkü hâlâ örnekle göstermeye ve doğrudan algıya açık olan, ilkesel olarak laboratuvar koşulları ve deney ortamında "yeniden üretilebilir" olan varlıklar hakkındaki bilginin doğruluğunu değerlendirme yolları olarak hem tekabül hem tutarlılık kriterini hiç çekinmeden kabul ederim. Tarihsel varlıklar tanımları gereği bireyler olduğundan, İngilizlerin deyimiyle "tek seferlik" varlıklardır: ne deney ortamında yeniden üretilebilirler ne de doğrudan algılanabilirler; çünkü yine tanımları gereği "geçmiştirler". (Geçmişin bugüne kalan izi başka bir konudur. Her ne kadar geçmiş eylemlerin, hareketlerin ya da süreçlerin belirtilerini ya da ipuçlarını taşıyor olsa da bu iz tanımı gereği hiçbir biçimde geçmiş değildir.)

Böylece, tarihsel bilgi bakımından, hem kuramsal (yukarıda ana hatlarıyla verilen) hem de pratik nedenlerle inşacı konumu benimsiyorum; yani tarihsel gerçeklik denen şey (geçmiş), tarihsel yazım ve eskiden "kurmaca" denen ancak benim şimdi Marie-Laure Ryan'ı izleyerek "edebi yazım" demeyi arzu ettiğim şey arasındaki karmaşık karşılıklı-ilişkilerin bir aktarımını –pragmatist zeminde– sunmama izin verdiği ölçüde.[1]

Edebi yazım, konuşmanın *şiirsel işlevinin* baskınlığı sayesinde, faydacı ya da iletişimci (mesaj) yazımdan ayrılan bir dil-kullanım tarzıdır. Edebi yazım fikri (edebiyata karşıt olarak), bana, tarih (ya da tarihsel yazım) ile kurmaca (ya da yaratıcı yazım) arasındaki ayrımı inceltmeme; birbirlerini dışlayan seçenekler olarak birbirlerine *karşıt oldukları* inancını aşmama izin veriyor. Ancak kurmaca yalnızca hayali varlıklar hakkında yazmakla, edebiyat da kurmacayla özdeşleştirildiğinde tarih ile edebiyat arasındaki ilişki, gerçek dünya (geçmiş ve bugün) ile fantezi,

1 Marie-Laure Ryan, "Truth without Scare Quotes: Post-Sokalian Genre Theory," *New Literary History* 29, no. 4 (1998), 811-30.

düşler, gündüz düşleri ve benzeri hayali faaliyetler (yanılsamalar, sanrılar, fobiler vb.) arasında bir karşıtlıktan ibaret görülmek zorunda kalır. Edebi yazım kavramı bizim, teknik ve analitik anlamda "şiir" ve daha da özel olarak "şiirsel" fikrinden yararlanmamızı sağlamakla kalmaz; kurmacayı, tüm edebi olan şeylerin tözünün özü olarak görmek yerine, edebiyat cinsinin bir *türü* olarak ele almamızı sağlar. Çünkü tüm edebi yazılar kurgusal değildir; aynı şekilde tüm kurgusal yazıların da ille de edebiyat olması gerekmez. Biyografi, otobiyografi, seyahat ve antropoloji yazıları "edebi" olabilir ama kurgusal değildir; öte yandan belli yaratıcı yazım çeşitleri –bilim-fantezi, kadın romanları, pembe diziler, reklamlar vb.– kurgusaldır ama ille de edebi değildir. Bir başka deyişle, kimi kurgusal yazım, şiirsel işlevin baskın olması anlamında edebidir; başka bir kurgusal yazım ise –kalıplaşmış, yapmacık ya da basitçe algoritmik– edebiyat dışında her şeydir, çünkü şiirsel işlev ya eksiktir ya da hiç yoktur.

Önceki makalelerimin bazılarında, tarihsel yazımın olgu ile kurmacanın karışımı olduğundan sık sık söz ettim; hatta başka yerlerde tarihsel yazımın –özellikle hikâyesel türünden olanının– en iyi biçimde edebiyat, dolayısıyla kurmaca olarak anlaşılabileceğini ileri sürdüm. Bu yanlış bir yönlendirme olmuştu çünkü kafamdaki "kurmaca" teriminin, Jeremy Bentham'ın kavramı, yani tamamen hayali ya da fantastik varlıklara odaklanan yazma ya da düşünme tarzı değil de hipoteze dayalı bir icat ya da inşa çeşidi olduğunu açıklıkla belirtmeyi başaramamıştım. Aslında yine de tarih ile edebiyat arasındaki ilişki, yazılı söylemin iki çeşidi (tür, tarz) olan tarih-yazımı, tarihsel düzyazı ya da "tarih" hakkında yazma ile genel anlamda yaratıcı edebi yazım arasındaki ilişkidir. "Genel anlamda" çünkü tarih-yazımı, sanatsal düzyazı söylemi kategorisine ya da sınıfına ait bir yazı türüdür.

Elbette tüm tarihsel yazılar, bir şiirin, bir anı metninin, bir romanın olduğu biçimde "sanatsal" değildir ya da sanatsal olma amacı taşımaz. Aslında, 19. yüzyıl başlarından bu yana çoğu tarihsel yazı, "nesnellik" iddiasını, retoriğin daha tanınabilir

araçlarından herhangi birini ya da şiirsel söyleyişin örüntü tekniklerini reddetmesiyle tanımlamıştır. Hatta bunu, hâlâ "geçmişte neler olduğuna" dair "hikâyeler anlatmaya" devam ederken ve tarihsel doğruların en iyi biçimde, iyi anlatılmış hikayelerin deyişiyle aktarılabileceğini öne sürerken yapıyordu. Dolayısıyla, bu vesileyle benim açımdan şunu açıklığa kavuşturayım: geçmiş, bir zamanlar var olan ama artık var olmayan olaylar ve varlıklardan oluşur; tarihçiler haklı olarak, geçmişin bugünde var olan izlerinin incelenmesiyle bu geçmişe erişilebileceğine ve onun anlamlandırılabileceğine inanırlar; son olarak da tarihsel geçmiş, incelenen ve ardından, âdet olduğu üzere, "tarih" diye adlandırılan ve neyin "uygun olarak" tarihsel olduğuna neyin olmadığına karar verme *yetkisine sahip* profesyonel akademisyenler tarafından da böyle kabul edilen yazı türlerinde temsil edilen (ya da sunulan) geçmişin yönlerinin göndergelerinden oluşur.

Bunu söyledikten ve profesyonel tarihçilerin inancına, yani "tarih" ile "tarihselliğin" iş başındaki tarihçilerin kabul ettiği şey olduğuna dair inanca bazı teorik zeminleri fiilen teslim ettikten sonra, şimdi (burada merhum Michael Oakeshott'un açtığı yolu izleyerek) "tarihsel geçmiş" denilen şeyin bir *inşa* olduğunu, bir zamanlar var olan ama artık var olmayan ve çoğu var olduğuna dair hiçbir kanıt bırakmamış bütün olaylar ile varlıkların toplamı olarak anlaşılan geçmişin yalnızca son derece seçili bir *versiyon*u olduğunu belirtmeliyim.[2] Elbette, bundan ötürüdür ki tarihçiler, hep bir tarih-öznesi belirlemek zorunda kalmışlardır: hakkında olgusal (hayali olana karşıt olarak) bir hikâyenin anlatılabileceği devlet, ulus, bir sınıf, bir yer ya da mevki, bir kurum ve benzeri.

Diğer bir deyişle, tarihsel geçmiş, kendisinin (yani tarihsel geçmişin) yalnızca bir parçası olduğu, sürekli değişen bir bütün ya da bütünlük olarak geçmişten ayırt edilmelidir.

2 Michael Oakeshott, *On History and Other Essays* (Oxford: Blackwell, 1983).

Oakeshott, bütün geçmişe ve tarihsel geçmişe ek olarak, belli kişilerin, grupların, kurumların ve kuruluşların "pratik geçmişi" dediği şeyi hesaba katmamız gerektiğini ileri sürmüştür. Yani, sıradan gündelik yaşamda olduğu kadar aşırı durumlarda (hayatta kalmanın söz konusu olduğu felaketler, afetler, muharebeler, hukuki ve başka türden çatışmalar gibi durumlarda) insanların, bireyler ya da bir grubun üyeleri olarak değerlendirme yapmaya, karar vermeye yardımcı olması için yararlandıkları geçmiş. Pratik yaşamda, tarihsel geçmişin ve geçmiş bilgisinin pek bir yararı ya da hiçbir yararının olmadığı rahatlıkla görülebilir. Aslında profesyonel tarihçiler, tek başına "tarihsel geçmişin kendisiyle" ya da geçmişi kendi terimleriyle anlamakla ve geçmişten bugüne pratik ya da faydacı çıkarımlar yapma eğilimine direnmekle yalnızca olmasa da öncelikle ilgilendiklerini iddia ederler. Dahası, genel olarak şuna inanılır: profesyonel tarihçi, uzmanlığını, bugünkü bir kurumu ya da otoriteyi (ulus, devlet, kilise vb.) öne çıkarmak üzere kullandığında, bir akademisyen olarak profesyonelliğinin işareti olan nesnelliğin ve tarafsızlığın kurallarını kaçınılmaz olarak ihlal edecektir.

Profesyonel tarihçilerin geçmiş aktarımları, tipik olarak, uygun bir tarih-yazıcılığının göstereceği nesnellik ve tarafsızlık sayesinde, bugünde belli bir politik ya da toplumsal programa olan inancı öne çıkarmayı amaçlayan, geçmişe dair ideolojik çarpıtmaları saptama ve etkisiz kılma yetkisini elinde tuttuğunu iddia etmiştir. Dolayısıyla, modern bilimsel tarih soruşturmasının iddiada bulunduğu her ne ise, bu, ancak geçmiş hakkında ağırlıklı olarak pratik türden çıkarlarla oluşturulan çarpıtmaları, mitleri ve yanılsamaları düzeltebildiği ya da etkisiz hâle getirebildiği ya da çözebildiği ölçüde bugünün pratik yaşamına hizmet edebilir. Bu yüzden modern aydınlanmış (laik ya da din-dışı) toplumlarda tarihsel geçmiş ile pratik geçmiş arasında temel bir çatışma vardır. Ancak aynı zamanda, bu yüzden de böyle toplumlar, yaygın olarak "tarih" denen şeyle

uğraşırken, öncelikle içerik (olgusal bilgi) bakımından değil biçim (hikâyesel) bakımından profesyonel tarihçilerin geliştirdiklerini andıran betimleme, analiz ve sunum tekniklerini kullanan pratik geçmişi açıklama yoluna ihtiyaç duyarlar.

Modern Batı toplumlarında, (başka amaçlar arasında) bu amaç için geliştirilen başta gelen söylem türü modern, gerçekçi roman olmuştur; ayırt edici özelliği ise (Erich Auerbach'ın ileri sürdüğü üzere) ana ve nihai göndergesi olarak "tarihi" almasıdır. Ancak modern gerçekçi romanda Auerbach'ın ima ettiği "tarih", profesyonel tarihçilerin, gerektiği gibi bilimsel ya da nesnel bir yaklaşıma elverişli olmadığı için olası bir soruşturma nesnesi olarak dışladıkları "pratik geçmiş"tir.

Pratik geçmiş, bununla birlikte, tamamen hayali ya da düşsel olması anlamında "kurgusal" olmaktan çok uzak, edebi –yani sanatsal ya da şiirsel– bir yaklaşıma uygundur. Geçmişin edebi olarak ele alınmasının –modern(ist) romanın (ama aynı zamanda şiirsel ve dramatik söylemin) çeşitli örneklerinde sergilendiği gibi– nihai göndergesi (söylem kuramında "içeriğinin tözü" olarak atıfta bulunulan) gerçek geçmiştir, bununla birlikte tarihsel geçmişin ele alamadığı gerçek geçmişin yönlerine odaklanır.

Örneğin, geçmişin siyaseti, tarihsel soruşturmanın geleneksel bir nesnesidir: yalnızca bir topluluğun yaşamının önemli bir ögesi olduğu için değil, kendi evriminin gerektiği gibi tarihsel olarak yeniden inşasına izin veren türden belgesel kanıt ürettiği için de bu böyledir. Aşk, iş ya da acı çekme gibi konular ve bunlar arasındaki, yeterince gerçek olan (ya da olmuş olan) ancak yalnızca hayal gücüne dayalı varsayım yoluyla *pratik* çalışma nesneleri olarak erişilebilen ilişki türleri söz konusu olduğunda ise durum farklıdır. W. G. Sebald'ın *Austerlitz*'indeki Yahudi Soykırımı sonrası Avrupa'sının ya da Philip Roth'un *Pastoral Amerika*'sındaki İkinci Dünya Savaşı sonrası Newark, New Jersey'sinin "havası" ya da "atmosferi"nin su-

numu, salt kanıta dayalı değil hayal gücüne dayalı bir inşa olmasına karşın yine de "tarihsel"dir. Her ne kadar her ikisi de açıkça "edebi" bir tarzda yazılmış olsa da bu iki eserden hiçbiri tam anlamıyla "kurmaca" olarak sınıflandırılamaz. Açık biçimleri (ifade tözleri) hayali olsa da nihai göndergeleri "tarih"tir. Her ikisi de "pratik geçmiş"in nasıl kullanılabileceğini gösteren mükemmel örneklerdir.

H.W.
Santa Cruz, California